

Les sèries de baptismes, matrimonis, enterraments, confirmacions i compliment pasqual de les parròquies de la diòcesi de Tortosa que pertanyen a l'actual província de Tarragona

Carles Xavier SIMÓ NOGUERA

Departament de Sociologia i Antropologia Social, Universitat de València

RESUM

En aquest article es presenta un inventari de les sèries dels *quinque libri* (registres de baptismes, matrimonis, enterraments, confirmacions i compliment pasqual) de les parròquies de la diòcesi de Tortosa que formen part de l'actual província de Tarragona, indicant l'any d'inici i d'acabament de cadascuna de les fonts esmentades. El treball està organitzat pensant en els usuaris d'aquestes fonts. En primer lloc, es presenten els principals usos científics que s'han trobat a aquestes fonts, i s'esmentem les principals línies metodològiques. A continuació, es fa referència a la guia metodològica que s'ha seguit en l'inventari d'aquest patrimoni documental, i més en concret, en l'inventari de les sèries cronològiques de baptismes, matrimonis, enterraments, confirmacions i compliment pasqual. Finalment, es presenta el càlcul d'anys/sèries d'esdeveniments vitals (naixements, matrimonis i defuncions), disponibles en aquest territori.

RESUMEN

En este artículo se presenta un inventario de las series de los *quinque libri* (registros de bautismos, matrimonios, entierros, confirmaciones y cumplimiento pasqual) de las parroquias de la Diócesis de Tortosa que forman parte de la actual provincia de Tarragona, indicando el año de inicio y finalización de cada una de las fuentes citadas. El trabajo está organizado pensando en los usuarios de estas fuentes, y se citan las principales líneas metodológicas. A continuación, se hace referencia a la guía metodológica que se ha seguido en el inventario de este patrimonio documental, y más en concreto, en el inventario de las series cronológicas de bautismos, matrimonios, entierros, confirmaciones y cumplimiento pasqual. Finalmente, se presenta el cálculo de años / series de hechos vitales (nacimientos, matrimonios y defunciones) disponibles en este territorio.

ABSTRACT

The article presents an inventory of the *quinque libri* series (registers of baptism, marriages, burials, confirmations and paschal observance) of the parishes of the Tortosa dioceses which nowadays are part of the Tarragona province. The author indicates the dates of beginning and ending of each one of the sources. The study is organized bearing in mind the users of these sources. First, the main scientific uses that these sources can provide are presented, as well as the most important methodological lines. Secondly the author presents the methodological framework employed in the registration of this documentary heritage. Finally the study presents the year/series reckoning of the vital events (births, marriages and deceases) of the territory studied.

0. Introducció

Que els arxius parroquials, juntament amb els censos i recomptes de població, constitueixen uns bons fornidors de dades per a l'estudi de les poblacions del passat, no és cap novetat. La gran vàlua d'aquestes fonts consisteix en la qualitat i la quantitat d'informació que contenen. Pel que fa a la qualitat, només ens cal assenyalar els continguts següents per adonar-nos de la gran riquesa de documents que hi podem trobar: 1) registres dels principals esdeveniments vitals que suposen la recepció de sagraments religiosos, com són els naixements (baptismes), matrimonis, a més de les defuncions que quedaven anotades en el registre del ritus religiós de l'enterrament; 2) llistes de població no infantil en una data específica, com ho són els de confirmants en el moment (únic) de rebre el sagrament de la confirmació i llistes de confessats i de combregants, confeccionats anualment en el moment del compliment pasqual; 3) actes notariais i testaments, pel fet que fins recentment el rector de la parròquia exercia moltes de les funcions que avui dia duen a terme els notaris; i, finalment, 4) altres documents propis dels comptes de la parròquia, llibres de confraries, i altres escrits, molt diversos, que revelen l'amplitud de funcions que implicava l'exercici d'administrar una parròquia.

Pel que fa a la "quantitat de la informació", els dos paràmetres que ens interessa esmentar ací són: el caràcter universal d'aquestes fonts, és a dir, el fet que, fins recentment a Catalunya gairebé la totalitat de la població no només era objecte del registre dels sagraments catòlics, sinó que, a més, estava fortament influïda per l'exercici de l'Administració religiosa. I això ha estat així fins a la implantació de l'Administració civil pròpia de l'Estat que coneixem avui, la qual ha generat les fonts demogràfiques laiques i universals actuals (com són el registre civil, el padró i els censos). El segon paràmetre és el de la continuïtat i profunditat històrica de les sèries: cap a la segona meitat del segle XVII, l'obligatorietat del registre sacramental s'estén a tot el territori, i d'aleshores ençà, a excepció de la pèrdua dels documents arxivístics (crema, furt o desaparició per causes fortuïtes o voluntàries), l'enregistrament d'actes és l'objecte d'un exercici sistemàtic i continu.

La finalitat d'aquest treball és posar a l'abast dels estudiosos l'inventari de les sèries dels *quinque libri*, ço és, els registres de baptismes, matrimonis, enterraments, confirmacions i compliment pasqual de les parròquies de la diòcesi de Tortosa que formen part de l'actual província de Tarragona. El lector no hi trobarà l'inventari dels arxius parroquials de la diòcesi –qui cerqui aquest objectiu haurà de consultar un altre treball que està a punt

d'aparèixer (vegeu Simó, en premsa). Aquest és un inventari de sèries cronològiques fet a partir de l'anterior, que posa a disposició de l'estudiós l'any d'inici i d'acabament de cadascuna de les fonts esmentades. El treball està organitzat pensant en els usuaris d'aquestes fonts. En primer lloc, ens centrem en la presentació dels principals usos científics que han trobat aquestes fonts i n'esmentem les principals línies metodològiques. A continuació, ens referim breument a la guia metodològica que hem seguit en l'inventari d'aquest patrimoni documental, i més en concret, en l'inventari de les sèries cronològiques de baptismes, matrimonis, enterraments, confirmacions i compliment pasqual. Finalment, presentem el càlcul d'anys/sèries d'esdeveniments vitals (naixements, matrimonis i defuncions), disponibles en aquest territori.

1. Alguns usos científics i principals línies metodològiques

Lluny d'exhaurir les possibilitats de l'ús científic d'aquesta informació i de trobar-ne els límits, ens contentem ací a esmentar-ne unes quantes, prenent com a punt de partida la perspectiva de la demografia. Tot i que la seva naturalesa és religiosa, aquestes fonts fan materialitzable, entre d'altres, 1) la reconstrucció de les poblacions a partir de dues grans línies metodològiques, ben distintes, però també complementàries; 2) l'elaboració de genealogies, eina importantíssima per a la genètica de poblacions, gràcies a la informació nominal que contenen aquestes fonts; i finalment, 3) estudis sobre la família, les estratègies familiars i la transmissió patrimonial, mitjançant l'acoblament de l'esmentada informació nominal i els esdeveniments biogràfics amb documents com els testaments, els capítols matrimonials, etc. Comentarem en primer lloc les dues grans línies metodològiques de reconstrucció de poblacions, perquè considerem que aporten fonaments importantíssims per a l'ús d'aquestes fonts des d'altres angles.

La línia metodològica més antiga que naix de la mà del famós demògraf francès Louis Henry (Henry, 1953*a* i 1953*b*; Fleury i Henry, 1956 i 1965; Gautier i Henry 1958), ja desaparegut, i coneguda inicialment com la reconstrucció de famílies, consisteix a identificar nominalment les persones, fer-ne el seguiment biogràfic fins a la defunció, i emplaçar-les tant en les famílies d'origen com en les famílies que aquestes creen en constituir els seus propis matrimonis. Ara bé, tot i que en els seus orígens aquesta metodologia no ho preveia, un cop emplaçades les persones en les seves famílies d'ascendència i de descendència, l'enllaç linial entre famílies esdevé una realitat tant per la via patrilinial com per la matrilineal

i, per tant, la reconstrucció de les línies genealògiques queda assegurada. Finalment, si bé en el seu origen la reconstrucció de famílies es restringia a l'àmbit d'una sola parròquia, avui en dia, en què la informàtica permet el tractament d'enormes quantitats de dades i la gestió d'aquestes, el mètode pot aplicar-se a poblacions senceres. El millor exemple de reconstrucció de poblacions antigues per mitjà d'aquesta metodologia el constitueix el Registre de la Població del Quebec Antic (*Programme de Recherche en Démographie Historique*, 1999; Desjardins, 1998), elaborat per l'equip d'investigació en demografia històrica del Departament de Demografia de la Universitat de Mont-real (assenyalem el llibre de presentació de les fonts parroquials Roy et Charbonneau, 1976; i pel que fa a l'estudi dels règims demogràfics, Charbonneau, 1979).

La segona gran línia metodològica es basa fonamentalment en el recompte de les sèries d'esdeveniments vitals (naixements, matrimonis i defuncions) durant un període determinat. Aquesta metodologia aconsegueix resultats descriptius de gran vàlua. Nascuda de la mà del conegut Cambridge Group for the History of Population and Social Structure, fa possible que un cop fets els recomptes i, a partir, de tècniques indirectes d'anàlisi, es puguin projectar inversament i retroprojectar (de l'anglès *inverse projection* i *back projection*) la grandària i l'estructura poblacional per edat i sexe, i estudiar (inferir) el comportament dels principals fenòmens demogràfics. Sense cap mena de dubte, l'estudi de la població antiga d'Anglaterra i Gal·les representa el major zenit científic que ha assolit aquesta metodologia (Wrigley i Schofield, 1981). A Catalunya, el professor Jordi Nadal també ha combinat l'ús de sèries d'esdeveniments vitals amb recomptes de població en estudis de demografia històrica (Nadal, 1984 i 1988).

Ambdues línies metodològiques, nascudes de l'interès demogràfic, han fet pujar exponencialment el valor científic de les actes sacramentals. Però la perspectiva demogràfica no és l'única que s'interessa per les poblacions antigues. Actualment, la biodemografia, la genètica de poblacions, l'antropologia fan, cada vegada més, un ús sistemàtic d'aquestes fonts (Bittles *et al.*, 1991; Braekeleer i Bellis, 1994; Nieto Amada i Moreno Aznar, 1995; sobre experiències d'aquest tipus a Catalunya vegeu: Hernández, 1995; Bertranpetit, 1996). Ens interessa destacar ací, per la seva vocació pluridisciplinària, els estudis de malalties rares de transmissió genètica, localitzades en territoris aïllats i amb forta consanguinitat, que compten amb reconstruccions genealògiques de població, entre els quals ressaltem els realitzats pel projecte Balsac a l'est del Quebec (vegeu Bouchard i Braekeleer, 1991). Menys ambiciosos,

però també de gran interès per als usuaris de les fonts de què tractem són els estudis de genètica de poblacions que utilitzen el mètode d'isonímia per estudiar l'estructura gènica d'una població i avaluar-ne la importància de la consanguinitat (vegeu-ne consideracions metodològiques a Relethford, 1988; vegeu també en aquest volum Esparza, Garcia-Moro, i Hernández).

Finalment, cal subratllar la utilitat que tenen aquestes fonts per als estudiosos de la història de la família, les estratègies familiars i la transmissió patrimonial. Els interessats en les estructures familiars compten amb un sistema que classifica les llars segons el parentiu dels membres que les integren, ideat per Laslett i Hammel (Laslett, 1972; Hammel i Laslett, 1974). A Catalunya disposem d'anàlisis de les transformacions familiars en els darrers segles així com d'estudis de les estratègies familiars, que empren amb major o menor mesura aquestes fonts (Ferrer i Ponce, 1994; Comas d'Argemí i Soulet, 1993). També tenim bons exemples d'ús força intensiu d'aquestes fonts per analitzar les estratègies familiars, basats en reconstruccions familiars juntament amb testaments i capítols matrimonials (Torrents Rosés, 1993 i 1998; per conèixer més referències d'estudis de demografia històrica a Catalunya vegeu Torrents, Valls i Bayona, 2002 p.7, i Muñoz Pradas i Soler Serratosa, 1988).

2. La disponibilitat de fonts parroquials a Catalunya

Tanmateix, tot i que la diversitat de perspectives que s'interessen en aquestes fonts sembla que creix, la profunditat històrica dels registres sacramentals és, desgraciadament, bastant limitada. Malgrat que se'n coneix l'existència amb anterioritat a les normes reguladores establertes pel Concili de Trento, és a partir de mitjan segle XVI, i sobretot al començament del segle XVII, que veiem un ús generalitzat del registre de les actes sacramentals al nostre país. Però, coneixem adequadament la disponibilitat d'aquests fonts?

A Catalunya diversos investigadors i, també, arxivers parroquials o diocesans, han contribuït significativament al coneixement de l'existència, la permanència i l'estat d'aquestes fonts en el temps i en el territori. Comptem amb inventaris més o menys exhaustius d'arxius parroquials de les diòcesis catalanes: Barcelona (Arxiu Diocesà de Barcelona, 1980 i 2001; Vidal Pla i Muñoz Pradas, 1984), Girona (Busquets Dalmau i Nadal Farreras, 1975; Marquès, 1998), Lleida (Viola González, 1998), la Seu

d'Urgell (Marquès Sala, 1998), Solsona (Bartrina Corominas, 1998), Tarragona (Ramon i Massaguès, 1990), Tortosa (García Sancho, 1998; Simó, en premsa) i Vic (Gros Pujol, 1998). Comptem també amb altres inventaris, de molt d'interès, d'aquests tipus d'arxius en comarques com ara el Penedès (Muñoz, 1984; Torrents, Valls i Bayona, 2002), i Osona (ICHM, 1980).

A partir de mitjan dels anys noranta, amb la confecció d'un projecte de recerca específic en el si del Centre d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona, es comença a preparar l'inventari sistemàtic d'aquestes fonts, al mateix temps que es procedeix al seguiment de l'evolució de les entitats territorials catalanes (*i.e.* les entitats de població, entre les quals es troben els censos), per mitjà de l'anàlisi dels nomenclàtors i dels censos. Aquest doble objectiu, inventari exhaustiu de les fonts i seguiment exhaustiu de les entitats territorials, és el que permet definitivament assentar les bases per a l'estudi del potencial de les fonts demogràfiques històriques existents en la totalitat del territori de Catalunya.

3. Metodologia

Per aconseguir el principal propòsit d'aquest treball, cal apuntar dues consideracions metodològiques. En primer lloc, l'usuari d'aquestes fonts necessita conèixer els criteris per a l'inventari exhaustiu dels arxius parroquials de la diòcesi de Tortosa que necessàriament han precedit la reconstrucció de les sèries; i, en segon lloc, cal especificar com s'ha dut a terme el procés de representació de les sèries temporals existents.

3.1. L'inventari dels arxius parroquials de la diòcesi de Tortosa

Vam partir de l'elaboració d'un inventari exhaustiu dels arxius parroquials de la diòcesi de Tortosa que contenen fonts documentals anteriors al segle XX, i vam fer constar tots els documents existents incloent-hi aquells que abracen el segle XIX i el XX (vegeu Simó, en premsa). En primer lloc, vam localitzar les parròquies existents a la diòcesi durant el període, des de l'aparició d'aquest tipus d'arxius sacramentals, l'obligatorietat dels quals s'establí en el Concili de Trento (1545-1563): parròquies existents durant el període que va des dels segles XV-XVI fins al s. XX. Un cop fet això, vam procedir a identificar aquelles unitats que en conserven documentació, sempre que aquesta sigui anterior al segle XX. Un cop

localitzades aquestes parròquies, vam inventariar tant la documentació dels *Quinque Libri* (actes de baptisme, confirmació, matrimoni, defunció i compliment pasqual), com tota la documentació de l'Administració religiosa que generen aquestes actes (*i.e.*, dispenses matrimonials i altres fonts), i també les altres sèries documentals que formen part de l'arxiu parroquial, com ara la documentació notarial. L'objectiu més important va ser identificar les sèries, la data inicial, la data final, les llacunes temporals, i la continuïtat fins al segle XX, i vam deixar per a un estudi posterior el seguiment exhaustiu de la totalitat d'unitats d'informació que contenen aquests documents al llarg del temps. Del llistat de setanta-set parròquies¹ susceptibles de tenir informació sacramental, només quaranta-dues² tenen informació susceptible de ser inventariada segons els nostres criteris.

En la gran majoria de les parròquies estudiades, no s'havia fet cap inventari previ dels documents que formaven part de l'arxiu parroquial. A més, en molts casos, l'emmagatzematge i la dispersió documental no reunia les condicions que permeten marcar perfectament l'abast concret de la documentació que conté cada arxiu. Per la qual cosa, tot i que el criteri d'exhaustivitat ha estat el que més ens ha guiat al llarg d'aquesta aventura, alguns documents poden haver escapat al nostre control.

En el procés d'inventariatge vam combinar una doble identificació de la documentació: la identificació física dels documents i la identificació del que contenen. La primera s'assegura mitjançant l'assignació d'una rúbrica identificativa del volum, que li confereix un número dins del conjunt de l'arxiu. En tot moment, hem intentat recollir les etiquetes o les rúbriques existents que havien estat escrites al lloc, a la coberta, o entre les primeres pàgines dels volums. En aquest cas, apareixen en lletra cursiva, després de la rúbrica identificativa definitiva.

1. Alcanar, l'Aldea, Aldover, Alfara de Carles, l'Ametlla de Mar, l'Ampolla, Amposta, Arnes, Ascó, Batea, Benifallet, Benissanet, la Bisbal de Falset, Bitem, Bot, Cabassers, Capçanes, Caseres, la Cava, Colldejou, Corbera d'Ebre, Darmós, la Fatarella, la Figuera, Flix, Freginals, la Galera, Gandesa, Garcia, Ginestar, Godall, els Guiamets, Horta de Sant Joan, l'Hospitalet de l'Infant, Jesús, Llaberia, el Lloar, Marçà, Margalef, Mas de Barberans, Masdenverge, Masriudoms, el Masroig, Miravet, el Molar, Móra d'Ebre, Móra la Nova, la Palma d'Ebre, Paüls, el Perelló, la Petja, el Pinell de Brai, Pinyeres, la Pobla de Massaluça, Prat de Comte, Pradip, Rasquera, els Reguers, Riba-roja d'Ebre, Roquetes, les Salines, Sant Carles de la Ràpita, Sant Jaume d'Enveja, Santa Bàrbara, la Sènia, Serra d'Almos, Tivenys, Tivissa, la Torre de l'Espanyol, Tortosa, Ulldecona, Vandellòs, Vilalba dels Arcs, la Vilella Baixa, Vinallop, Vinebre, Xerta.

2. Alcanar, l'Aldea, Alfara de Carles, l'Ametlla de Mar, Arnes, Benifallet, la Bisbal de Falset, Cabassers, Capçanes, Caseres, la Cava, Corbera d'Ebre, Freginals, la Galera, Gandesa, Godall, Jesús, el Lloar, Margalef, Mas de Barberans, Masdenverge, Masriudoms, Miravet, Móra la Nova, la Palma d'Ebre, Paüls, el Perelló, Prat de Comte, Pradip, Rasquera, Riba-roja d'Ebre, Sant Carles de la Ràpita, Santa Bàrbara, Tivenys, Tivissa, la Torre de l'Espanyol, Tortosa, Ulldecona, Vandellòs, Vilalba dels Arcs, la Vilella Baixa, Xerta.

3.2. La reconstrucció dels anys d'esdeveniments vitals i d'actes sacramentals

Hem confeccionat un conjunt de taules que representen les sèries cronològiques. Una taula per a cada font: baptismes, matrimonis, òbits, confirmacions i compliment pasqual. Els anys escrits entre guionets expressen l'interval del període, amb l'any inicial i l'any final, que compta amb una sèrie completa d'actes (és a dir, sense buits temporals). Quan la sèrie es rompuda per llacunes temporals, escrivim entre comes tants intervals com períodes per als quals tenim informació sense buits temporals. Com que es tractava de resseguir les sèries des del començament d'aquestes fins al segle XIX, hem mirat d'acabar la darrera (o única) sèrie temporal el darrer any del segle XIX; i, en el cas que les actes es trobessin relligades en volums que encavalquen els segles XIX i XX, hem consignat el darrer any del volum. Quan no apareix cap nota, les sèries tenen continuïtat fins avui. En els altres casos hem emprat notes a peu de pàgina amb la intenció de dirigir millor l'usuari.

Finalment, presentem una taula que calcula els anys totals, com a suma dels anys inclosos en els intervals per als qual disposem d'actes de baptisme, matrimoni i defunció. Per simplificar el treball, en el càlcul hem consignat un any sencer per al límit inferior i un altre any sencer per al superior. El quadre corresponent canvia l'ordre de les parròquies, per tal de fer-ne ressaltar el potencial de les fonts: el nombre d'anys sèries.

4. Les sèries cronològiques de naixements i baptismes, matrimonis, òbits, confirmacions i compliment pasqual

TAULA DE BAPTISMES

<i>Parròquia</i>	<i>Data inicial-data final</i>
Alcanar	1832-1907
Aldea, la	1861-1899
Alfara de Carles	1635-1908
Ametlla de Mar, la	1859-1907
Arnes	1676-1735, 1754-1912
Benifallet	1829-1923
Cabassers	1554-1925
Capçanes	1585-1811, 1825-1936
Caseres	1685-1935
Cava, la	1816-1847, 1879-1899

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Corbera d'Ebre	1694-1806, 1852-1872 ³
Freginals	1843-1891
Galera, la	1688-1925 ⁴
Gandesa	1571-1904
Godall	1688-1953
Jesús	1847-1911
Lloar	1748-1935
Margalef	1814-1929
Mas de Barberans	1734-1912
Masdenverge	1815-1930
Masriudoms	1820-1994
Miravet	1614-1640, 1662-1902
Móra la Nova	1787-1816, 1853-1892 ⁵
Palma d'Ebre, la	1706-1859 ⁶
Paüls	1772-1926
Perelló, el	1773-1906
Prat de Comte	1642-1910
Pratdip	1595-1947 ⁷
Rasquera	1629-1661, 1682-1913
Riba-roja	1767-1908
Sant Carles de la Rápita	1791-1899
Santa Bàrbara	----- ⁸
Tivenys	1574-1873, 1878-1899
Tivissa	1825-1864 ⁹
Torre de l'Espanyol, la	1554-1590, 1710-1796, 1801-1848 ¹⁰
Tortosa, la catedral de	1493-1898
Ulldecona	1722-1903 ¹¹
Vandellòs	1667-1919
Vilalba dels Arcs	1677-1767, 1778-1905
Vilella Baixa, la	1745-1873, 1879-1904 ¹²
Xerta	1661-1861, 1881-1891 ¹³

3. La sèrie es trenca fins al 1939.

4. El primer llibre d'actes sacramentals és compartit amb la parròquia de Godall.

5. Trencament de la sèrie durant setze anys. Recomença a principis de 1909.

6. Manquen dos llibres de baptismes posteriors al 1848. La sèrie no es reprèn fins ben entrat el segle XX.

7. Cal tenir en compte el trencament de la sèrie del 1936 al 1939.

8. No guarda el registre de baptismes anteriors al segle XX. La sèrie disponible comença el 1923.

9. Manquen els baptismes anteriors al 1825. També manquen els del 1864 fins al 1911.

10. La sèrie és trenca fins ben entrat el segle XX.

11. Manquen els baptismes anteriors a 1722.

12. Hi ha, però, un índex que cobreix la llacuna d'actes de baptismes del període 1873-1879.

13. Existeix un índex que permet reconstruir la sèrie de baptismes des del 1643 fins al 1661. Del 1891 fins al 1918 la sèrie es torna a trencar.

TAULA DE MATRIMONIS

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Alcanar	1847-1904
Aldea, la	1862-1899
Alfara de Carles	1735-1930
Ametlla de Mar, la	1859-1936
Arnes	1681-1735, 1795-1914
Benifallet	1832-1851, 1855-1935 ¹⁴
Cabassers	1565-1609, 1622-1936
Capçanes	1584-1919
Caseres	1685-1936
Cava, la	1816-1879 ¹⁵
Corbera d'Ebre	1694-1836 ¹⁶
Freginals	1818-1936
Galera, la	1630-1927
Gandesa	1593-1903
Godall	1630-1732, 1752-1936
Jesús	1878-1908
Lloar	1751-1936
Margalef	1814-1900
Mas de Barberans	1737-1903
Masdenverge	1876-1936
Masriudoms	1820-1900
Miravet	1613-1639, 1663-1936 ¹⁷
Móra la Nova	1787-1816 ¹⁸
Palma d'Ebre, la	1706-1774, 1851-1859, 1895-1935
Paüls	1772-1936
Perelló, el	1747-1936
Prat de Comte	1642-1935
Pratdip	1602-1647, 1759-1975
Rasquera	1629-1907
Riba-roja	1760-1857, 1870-1902
Sant Carles de la Rápita	1791-1899

14. Existeix un índex amb força informació per al període 1788-1848.

15. La sèrie de matrimonis es trenca fins al 1939.

16. El registre dels matrimonis posteriors s'ha trencat fins al 1939.

17. El buit en el registre de matrimonis és recuperable pel fet que existeix, per al període 1613-1856, un índex de matrimonis amb força informació.

18. Trencament de la sèrie fins al 1939.

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Santa Bàrbara	----- ¹⁹
Tivenys	1612-1910
Tivissa	1696-1715, 1825-1913
Torre de l'Espanyol, la	1709-1773, 1797-1993
Tortosa, la catedral de	1701-1900
Ulldecona	1607-1690, 1699-1896 ²⁰
Vandellòs	1688-1756, 1759-1917
Vilalba dels Arcs	1677-1919
Vilella Baixa, la	1747-1895
Xerta	1662-1911 ²¹

TAULA D'ÒBITS

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Alcanar	1850-1912
Aldea, la	1861-1875, 1879-1915 ²²
Alfara de Carles	1735-1768, 1852-1900
Ametlla de Mar, la	1859-1881, 1893-1919
Arnes	1680-1735, 1837-1858, 1864-1900
Benifallet	1858-1901
Cabassers	1554-1624, 1690-1911
Capçanes	1584-1652, 1660-1691, 1711-1811, 1825-1936
Caseres	1685-1931 ²³
Cava, la	1822-1879 ²⁴
Corbera d'Ebre	1851-1854 ²⁵ , 1861-1894 ²⁶
Freginals	----- ²⁷
Galera, la	1630-1908
Gandesa	1566-1899 ²⁸
Godall	1630-1934

19. No existeix cap document amb el registre de matrimonis celebrats amb anterioritat al segle XX.

20. Hi ha un índex que recupera els matrimonis celebrats durant el període 1690-1699. La sèrie es trenca a finals del segle XIX, i no es reprèn fins al 1938.

21. La sèrie es trenca durant el període 1912-1940.

22. La sèrie es trenca del 1915 fins al 1939.

23. La sèrie es trenca del 1931 fins al 1938.

24. La sèrie es trenca del 1879 fins al 1918.

25. Hi ha un índex dels òbits del període 1749-1772.

26. La sèrie es trenca del 1894 fins al 1939.

27. No existeixen els registres d'òbits anteriors al 1918.

28. En ple segle XX, hi ha un trencament de la sèrie d'òbits des del 1932 fins al 1938.

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Jesús	1847-1899 ²⁹
Lloar	1748-1935
Margalef	1814-1936
Mas de Barberans	1733-1936
Masdenverge	1815-1936
Masriudoms	1820-1995
Miravet	1613-1640, 1663-1912 ³¹
Móra la Nova	1787-1816, 1880-1902 ³¹
Palma d'Ebre, la	1706-1826, 1851-1859 ³²
Paüls	1770-1936
Perelló, el	1773-1902
Prat de Comte	1642-1905
Pratdip	1752-1950
Rasquera	1629-1649, 1683-1936
Riba-roja	1758-1838, 1869-1883 ³³
Sant Carles de la Rápita	1791-1899
Santa Bàrbara	----- ³⁴
Tivenys	1615-1914 ³⁵
Tivissa	1843-1902
Torre de l'Espanyol, la	1554-1589, 1706-1922
Tortosa, la catedral de	1593-1903 ³⁶
Ulldecona	1647-1901
Vandellòs	1690-1866, 1877-1915
Vilalba dels Arcs	1677-1767, 1778-1917
Vilella Baixa, la	1745-1905
Xerta	1646-1848, 1851-1910 ³⁷

29. La sèrie es trenca del 1927 fins al 1938.

30. Hi ha un índex que cobreix la llacuna en el registre d'òbits.

31. La sèrie es trenca fins al 1939.

32. Aquest segon període aporta l'última sèrie d'òbits fins ben entrat el segle XX.

33. La sèrie es trenca fins al 1904.

34. No existeixen sèries d'òbits fins ben entrat el segle XX.

35. Es trenca la sèrie fins al 1939.

36. Albats i adults són enregistrats en diferents llibres d'actes en alguns períodes.

37. Hi ha un índex que cobreix el període 1644-1865, i que, per tant, esmena la llacuna de les actes. La sèrie queda trencada fins al 1939.

TAULA DE CONFIRMACIONS

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Alcanar	1889-1917 ³⁸
Aldea, la	1875 ³⁹
Alfara de Carles	-----
Ametlla de Mar, la	-----
Arnes	1694-1735 ⁴⁰
Benifallet	-----
Bisbal de Falset, la	1692, 1698, 1734 ⁴¹
Cabassers	1590-1779, 1814-1910 ⁴²
Capçanes	1602-1705, 1723-1739, 1766-1851, 1925 ⁴³
Caseres	1687-1734, 1767-1775, 1800-1828, 1851-1887 ⁴⁴
Cava, la	-----
Corbera d'Ebre	-----
Figuera, la	1723, 1734, 1779 ⁴⁵
Freginals	-----
Galera, la	1673-1769, 1818-1878 ⁴⁶
Gandesa	1618, 1674-1723, 1764-1772, 1815-1921 ⁴⁷
Godall	1673-1928 ⁴⁸
Jesús	-----
Lloar	1734, 1779 ⁴⁹
Margalef	1723, 1734, 1791 ⁵⁰ , 1860 ⁵¹
Mas de Barberans	1761-1857 ⁵²

38. Posteriorment la sèrie es trenca.

39. No és cap sèrie, es tracta d'un llistat solt de confirmacions.

40. Aquestes sèries de confirmacions són gairebé il·legibles. Posteriorment la sèrie es trenca.

41. Aquests llistats de confirmants estan dipositats a l'arxiu de Cabassers. Posteriorment la sèrie es trenca.

42. Consignem aquests períodes com a sèries, tot i que els llistats de confirmants poden estar separats per intervals de fins a 15 anys. Cal tenir en compte, que d'una confirmació a la següent podien transcórrer bastants anys. Posteriorment la sèrie es trenca.

43. Vegeu el comentari de la nota anterior. Posteriorment la sèrie continua al llarg del segle XX.

44. *Idem* nota 40.

45. Els llistats d'aquestes confirmacions estan dipositats a l'arxiu parroquial de Cabassers. Posteriorment, no tenim constància de cap més llistat de confirmants.

46. *Idem* nota 40 i 42.

47. *Idem* nota 41.

48. Posteriorment la sèrie continua al llarg del segle XX.

49. Els llistats d'aquestes confirmacions estan dipositats a l'arxiu parroquial de Cabassers. Posteriorment, no tenim constància de cap més llistat de confirmants.

50. Els llistats d'aquestes confirmacions estan dipositats a l'arxiu parroquial de Cabassers. El llistat següent es troba a la mateixa parròquia de Margalef.

51. La sèrie es trenca.

52. Posteriorment la sèrie es trenca.

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Masdenverge	1850- fins a l'actualitat
Masriudoms	1820-1831, 1860-1913 ⁵³
Miravet	1639-1730, 1766-1895 ⁵¹
Móra la Nova	-----
Palma d'Ebre, la	1705-1849 ⁵⁵
Paüls	1772-1828 ⁵⁶
Perelló, el	1773-1853 ⁵⁷
Prat de Comte	1687-1928 ⁵⁸
Pratdip	-----
Rasquera	1689-1766 ⁵⁹
Riba-roja	-----
Sant Carles de la Rápita	-----
Santa Bàrbara	1818-1953
Tivenys	1661-1696 ⁶⁰
Tivissa	1825
Torre de l'Espanyol, la	1723-1849 ⁶¹
Tortosa, la catedral de	1788-1914 ⁶²
Ulldecona	1722-1849 ⁶³
Vandellòs	1778-1849 ⁶¹
Vilalba dels Arcs	1682-1777 ⁶⁵
Vilella Baixa, la	1723 ⁶⁶ , 1766-1815 ⁶⁷
Xerta	1761- fins a l'actualitat

53. La sèrie continua dins del segle XX.

54. La sèrie es trenca fins a la segona meitat del segle XX.

55. Posteriorment la sèrie es trenca.

56. *Idem* nota 53.

57. *Idem* notes 53 i 54.

58. La sèrie continua dins del segle XX.

59. Tot i que algunes confirmacions estan molt separades entre elles, ho considerem una sèrie pel fet que els llistats de confirmants estan consignats en un sol volum. La sèrie es trenca posteriorment.

60. No disposem de cap llista de confirmants posterior.

61. La sèrie es trenca posteriorment. Tot i que algunes confirmacions estan molt separades entre elles, ho considerem una sèrie pel fet que els llistats de confirmants estan consignats en volums contigus.

62. La sèrie continua al llarg del segle XX.

63. Posteriorment, no comptem amb cap llista de confirmants fins ben entrat el segle XX.

64. *Idem* notes 53, 54 i 55.

65. *Idem* notes 53, 54, 55 i 62.

66. Aquesta llista de confirmants està dipositada a l'arxiu parroquial de Cabassers, mentre que les següents estan dipositades a la mateixa parròquia de la Vilella Baixa. Posteriorment, no tenim constància de cap més llista de confirmants.

67. *Idem* notes 53, 54, 55, 62 i 63.

TAULA DE COMPLIMENT PASQUAL

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Alcanar	-----
Aldea	-----
Alfara de Carles	-----
Ametlla de Mar, la	-----
Arnes	-----
Benifallet	-----
Cabassers	1643, 1700-1918 ⁶⁸
Capçanes	1743-1802 ⁶⁹
Caseres	1695-1739 ⁷⁰
Cava, la	-----
Corbera d'Ebre	-----
Freginals	-----
Galera, la	-----
Gandesa	-----
Godall	-----
Jesús	-----
Lloar	1814-1877 ⁷¹ , 1899-1919 ⁷²
Margalef	-----
Mas de Barberans	-----
Masdenverge	-----
Masriudoms	-----
Miravet	1773-1836 ⁷³ i 1927-1928 ⁷⁴
Móra la Nova	-----
Palma d'Ebre, la	-----
Paüls	-----
Perelló, el	-----

68. En aquest període disposem de llibretes de compliment pasqual anualment (recordem que el compliment pasqual es consignava un cop a l'any), amb molt poques llacunes; és per això que hem optat per consignar-ho com un període complet. Posteriorment es trenca la sèrie. Per a més detall, vegeu Simó [en premsa].

69. *Idem* notes 53, 54, 55, 62, 63, 65.

70. *Idem* nota 66.

71. *Idem* notes 66 i 68.

72. Sèrie completa: disposem d'una llibreta de compliment pasqual per a cada any.

73. *Idem* nota 69. Posteriorment es trenca la sèrie.

74. Hi ha una col·lecció d'empadronaments parroquials on es troben les corresponents llibretes de compliment pasqual. Per a més detall, vegeu Simó [en premsa].

<i>Parròquia</i>	<i>Data incial-data final</i>
Prat de Comte	1654-1662, 1702-1706, 1709-1720, 1774-1787 ⁷⁵
Pratdip	-----
Rasquera	-----
Riba-roja	-----
Sant Carles de la Ràpita	-----
Santa Bàrbara	-----
Tivenys	-----
Tivissa	1928
Torre de l'Espanyol, la	-----
Tortosa, la catedral de	-----
Ulldecona	-----
Vandellòs	-----
Vilaiba dels Arcs	1866, 1873, 1877, 1880, 1890, 1910 ⁷⁶
Vilella Baixa, la	
Xerta	

6. Conclusions

La diòcesi de Tortosa conserva molts bons arxius parroquials repartits entre les actuals comarques del Priorat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Montsià, el Baix Ebre i el Baix Camp. D'un total de 77 parròquies, 42 conserven arxius parroquials. Disposem de més de 700 anys de sèries en 12 parròquies, Gandesa, Cabassers, la Catedral de Tortosa, Capçanes, Tivenys, Miravet, Prat de Compte, Rasquera, La Galera, Godall, Ulldecona i Xerta. Per profunditat històrica, podem destacar 8 parròquies que tenen les sèries completes (sense cap buit) de baptismes, matrimonis i òbits des del segle XVIII. A més, Gandesa també compta amb les sèries completes durant tot el segle XVII.

Per al conjunt de la diòcesi, la font per a la qual disposem de més anys sèries és el baptisme seguit dels matrimonis i, finalment, les defuncions. Per que fa a les actes de baptisme, comptem amb una profunditat històrica de gran amplitud; en destaca la Catedral de Tortosa, que té la sèrie de baptismes completa des del segle XVI. Segueixen Cabassers, Gandesa, Pratdip, amb sèries completes de baptismes que cobreixen una

75. En el darrer període no s'identifiquen els combregants. Es tracta únicament de recomptes.

76. Sèrie molt fragmentada i sense continuïtat.

part del segle XVI i la totalitat dels segles XVII i XVIII. D'altres com Tivenys i Capçanes tenen també sèries quasi completes, des del segle XVII, però amb uns trencaments menors durant el XIX. Un total d'11 parròquies tenen sèries de baptismes completes que cobreixen la totalitat del segle XVIII i XIX. Pel que fa al darrer segle observat, 21 parròquies compten amb sèries de baptismes completes.

Pel que fa a les actes de matrimoni, destaquem dues parròquies (Capçanes i Gandesa) pel fet de conservar les sèries completes amb més profunditat històrica: del segle XVII al XIX. Hi ha 12 parròquies que tenen les sèries completes del període XVIII-XIX; i, finalment, cal esmentar que n'hi ha 23 que compten amb sèries d'actes matrimonials que cobreixen la totalitat del XIX.

Als estudiosos de la mort i de la mortalitat, els interessarà saber que parròquies com Gandesa i la Catedral de Tortosa, tenen sèries completes d'enregistrament d'òbits des de la segona meitat del s. XVI. Que cobreixin completament els segles XVIII i XIX, hi ha un total de 10 parròquies amb sèries completes. Finalment, el nombre de parròquies que tenen sèries sense buits que cobreixin el segle XIX arriba a 20.

Al costat de les sèries d'esdeveniments vitals, sobresurten les confirmacions: 32 parròquies conserven llistats de confirmants. Algunes sèries de confirmacions tenen una gran profunditat històrica com les de Cabassers (des del XVI). Encara que en molts casos no podem consignar amb exactitud si es tracta de sèries completes, 13 parròquies conserven sèries des del XVII. En 7 d'elles disposem de sèries força completes (Miravet, Prat de Comte, Cabassers, Caseres, Godall, la Galera, Capçanes). Existeixen llistes de confirmants més o menys completes per al segle XVIII en 26 parròquies. Mentre que la conservació d'aquestes llistes s'afebleix durant el segle XIX: només 23 parròquies compten amb actes de confirmació d'aquell segle.

Finalment, ens queda comentar aquí les llibretes de compliment pasqual. De totes les fonts presentades, aquesta és la menys completa: només la trobem en 8 parròquies. Els arxius parroquials de Caseres, Cabassers, Capçanes, Miravet i Prat de Comte destaquen per la profunditat històrica d'aquesta font i perquè compten amb sèries força completes des del segle XVII, però majoritàriament des del XVIII.

Bibliografia

- ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA (1980), *Els arxius parroquials històrics del Baix Llobregat*, Arxiu Diocesà de Barcelona: Barcelona.
- ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA (2001), *Guía de los archivos de la Iglesia en España, Asociación de Archiveros de la Iglesia en España*. Arxiu Diocesà de Barcelona i Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.
- BARTRINA COROMINAS, E. (1998). "Arxiu Diocesà de Solsona." Dins de *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Vol. 7, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Barcelona. P. 229-239.
- BERTRANPETIT, J. (1996) "Antropología y Biología". Dins de PRAT, J. i MARTÍNEZ, A. (eds.) *Ensayos de antropología cultural. Homenaje a Claudi Esteva Fabregat*. Editorial Ariel: Barcelona. P. 78-84.
- BITTLES A.H., MASON W.M., GREENE J., RAO N.A. (1991) "Reproductive behavior and health in consanguineous marriages". *Science* 252: 789-794.
- BOUCHARD, G., M.d. BRAEKELEER (Eds.) (1991), *Histoire d'un génôme: population et génétique dans l'est du Québec*. Sillery, Québec: Presses de l'Université du Québec.
- BRAEKELEER, M.d. i BELLIS, G. (1994) *Généalogies et reconstitutions de familles en génétique humaine*. Col·lecció Dossiers et Recherches, núm 43. INED: Paris.
- BUSQUETS DALMAU, J. i NADAL FARRERAS, J. (1975), *Les possibilitats de la demografia històrica a les comarques gironines: inventari dels arxius parroquials de la diòcesi*. Monografies 4. Diputació Provincial de Girona: Girona.
- CHARBONNEAU, H. (1979), "Les régimes de fécondité naturelle en Amérique du Nord: bilan et analyse." *Collection de tirés à part*, 123, Université de Montréal.
- COMAS D'ARGEMÍ, D.; SOULET, J.F. (eds.) (1993) *La família als Pirineus*, p. 158-180. Govern d'Andorra: Andorra la Vella.
- DESJARDINS, B. (1998). "Le registre de la population du Québec ancien", *Annales de démographie historique*, 2: 215-226.
- FERRER, L.; PONCE, S. (eds.) (1994) *Família i canvi social a la Catalunya contemporània*. Vic: Eumo.
- FLEURY, M. & HENRY, L. (1956), *Des registres paroissiaux à l'histoire de la population. Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien*. INED: Paris.
- FLEURY, M. & HENRY, L. (1965), *Nouveau manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien*. INED: Paris.

- GARCIA SANCHO, M. (1998) "Arxiu Diocesà de Tortosa." Dins de *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Vol. 7, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Barcelona. P. 269-274.
- GAUTIER, E. i HENRY, L. (1958), *La population de Crulai, paroisse normande: étude historique*. Travaux et Documents, 33, Presses Universitaires de France, INED: Paris.
- GROS PUJOL, M.S. (1998) "Arxiu Episcopal de Vic." Dins de: *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Vol. 7, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Barcelona. P. 275-282.
- HAMMEL, E. A. & LASLETT, P. (1974), "Comparing household structure over time and between culturey". *Comparative Studies in Society and History*, 19: 73-103.
- HENRY, L. (1953a) "Une richesse démographique en friche: les registres paroissiaux". *Population*, 2: 281-290.
- HENRY, L. (1953b), *Fécondité des mariages: nouvelle méthode de mesure*. Travaux et Documents-16, INED, PUF: Paris.
- HENRY, L. (1967), *Manuel de Demographie Historique*, Droz: Ginebra.
- HERNÁNDEZ M. (1995). "Immigration and gene flow in Catalonia", *Homo* 46(1), 10-26.
- ICHM (1980), *Inventari de les fonts documentals de l'Edat Moderna a la comarca d'Osona*. Eunibar: Barcelona.
- LASLETT, P. (1972), "Introduction: The History of the Family." Dins de LASLETT, P. & WALL, R (Eds.) *Household and Family in the Past Time*, p.1-89, Cambridge University Press: Cambridge.
- MARQUÈS, J. M. (1998), *Arxiu Diocesà de Girona. Guia-inventari*. Col·lecció Francesc Monsalvatje, 3, Diputació de Girona i Bisbat de Girona: Girona.
- MARQUÈS SALA, B. (1998) "Arxiu Diocesà de la Seu d'Urgell". Dins de: *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Vol. 7, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Barcelona. P. 217-227.
- MUÑOZ PRADAS, F. (1990), *Creixement demogràfic, mortalitat i nupcialitat al Penedès (Segles XVII-XIX)*, Tesi doctoral, Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- MUÑOZ PRADAS, F. (1992), "Nivells i tendències de la mortalitat a les localitats del Penedès (Segles XVII-XIX)", *Estudis d'Història Agrària*, 9: 181-202.
- MUÑOZ PRADAS, F. i SOLER SERRATOSA, J. (1988), "La demografia històrica catalana de los siglos XVI a XVIII: Un balance bibliográfico del decenio 1974-1984" dins de PÉREZ MOREDA, V. i REHER, D.S. (Eds.) *Demografia històrica de España*, Ediciones El Arquero: Madrid, p. 269-284.

- NADAL, J. i GIRALT, E. (1959), *La population catalane de 1553 a 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement*. SEVPEN: Paris.
- NADAL, J. i SAEZ, A. (1972), "La fecondité à Saint Joan de Palamós (Catalogne) de 1700 a 1859", *Annales de Demographie Historique*, p. 105-113.
- NADAL, J. (1984), *La población española s. XVI a XX*, Ariel: Barcelona.
- NADAL, J. (1988), "La población española durante los siglos XVI-XVII-XVIII. Un balance a escala regional" Dins de PÉREZ MOREDA, V. i REHER, D.S. (Eds.), *Demografía histórica en España*, p. 39-54, Madrid: El Arquero.
- NADAL, J. i SAEZ, A. (1992), "La fecundidad en Sant Joan de Palamós (Cataluña) desde 1700 hasta 1859" dins de NADAL, J. *Bautismos, desposorios y entierros*. Ariel Historia: Barcelona.
- NIETO AMADA, J.L. i L. MORENO AZNAR(1995) "Avances en antropología ecológica y genética." *Zaragoza: Seminario Universitario de Antropología*, Universidad de Zaragoza. xxviii, 576 p.
- PROGRAMME DE RECHERCHE EN DEMOGRAPHIE HISTORIQUE (1999). *La population du Québec avant 1800. Démographie - Histoire - Généalogie*. Pàgina d'internet preparada sota la direcció de Bertrand Desjardins, en col·laboració amb Gaëtan Morin, editor. www.genealogie.umontreal.ca
- RELETFORD J.H. (1988) "Estimation of kinship and genetic distance from surnames", *Human Biology* 60,3: 475-492.
- RAMON, S. i MASSAGUÈS, J. (1990), *Inventari del llibres sacramentals de l'arxiu històric arxidiocesà de Tarragona*. Col·lecció Catàlegs inventaris d'arxius eclesiàstics de Catalunya, núm. 6, Generalitat de Catalunya: Barcelona.
- ROY, R. i CHARBONNEAU, H. (1976), "Le contenu des registres paroissiaux canadiens du XVIIe siècle", *Collection de tirés à part*, 65, Université de Montréal.
- SALVAT M, VIGO M, MACBETH H, BERTRANPETIT J. (1997) "Seasonality of marriages in Spanish and French parishes in the Cerdanya valley, eastern Pyrenees." *J Biosoc Sci* 29,1:51-62.
- SIMÓ NOGUERA, C. [en premsa] *Inventari dels arxius parroquials de la diòcesi de Tortosa*. Direcció General de Patrimoni Cultural-Servei d'Arxius, Generalitat de Catalunya.172 p.
- TORRENTS ROSES, A. (1993), *Transformacions demogràfiques en un municipi industrial català : Sant Pere de Riudebitlles, 1608-1935*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, Barcelona.
- TORRENTS ROSÉS, A. (1998), "Marriage Strategies in Catalonia from the Seventeenth to the Nineteenth Century: A Case Study", *Continuity and change*, 13,3: 475-496.

- TORRENTS, A. VALLS, M. i BAYONA, J. (2002) "Els arxius parroquials al Penedès". *Papers de Demografia*, núm. 191, CED, Universitat Autònoma de Barcelona.
- VIDAL PLA, J.; MUÑOZ PRADAS, F. (1984), "Els arxius parroquials del bisbat de Barcelona: Fonts per a l'estudi de la demografia catalana." *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Universitat de Barcelona: Barcelona.
- VIOLA GONZÁLEZ, R. (1998) "Arxiu Diocesà de Lleida." Dins de *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Vol. 7, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Barcelona. P. 155-160.
- WRIGLEY, E.A. i SCHOFIELD, R.S. (1981), *The population history of England 1541-1871. A reconstruction*. E. Arnold: Londres.
- WRIGLEY, E.A.; DAVIS, R.S.; OEPPEN, J.E. i SCHOFIELD, R.S. (1997), *English population history from family reconstitution 1580-1837*. Cambridge, Cambridge University Press.